

Людмила ПУЛАТОВА,
завідувачка кафедри теорії та методик суспільно-гуманітарних
дисциплін Хмельницького ОІППО ім.А.Назаренка,
кандидатка філологічних наук

Сучасна польська дитяча та підліткова література в українській школі

Сучасна дитяча і підліткова література є багатою і різноманітною, наповненою пригодами, гумором, романтикою, життєвими історіями. Письменник тут є партнером дитини в діалозі, більше того – партнером пережитого, яке показує читачеві перспективу дорослої людини. Діти й підлітки – дуже допитливі й вимогливі аудиторія. Під час дорослішання вони визначають власні інтереси, бажання та розставляють пріоритети. І тому на сторінках книг намагаються знайти споріднені душі й, ототожнюючи себе з головними героями, наповнюють своє життя переживаннями та пригодами. Така література – це не просто книжки про проблеми взаємин з батьками та перше кохання, це твори, в яких порушуються актуальні, цілком дорослі питання, а тому може багато чому навчити не лише молоде покоління, а й всезнаючих дорослих.

Сучасна польська література для молодіжної аудиторії характеризується великою різноманітністю тем і літературних форм, а також новаторськими рішеннями в побудові

сюжету. Стара «модель захисту» дитини від розмов, читання в її присутності про насильство, страждання, хворобу чи смерть була замінена на «модель підготовки». Тексти, адресовані юним читачам, характеризуються сміливістю поставлених питань, свідомим переступом «табу», викликаючи розмову на теми, які досі у дитячій літературі були залишені без уваги. «Відбуваються часті покликання на інші твори, інтертекстуалізм та еkleктика вимагають читання та пояснення творів для юнацької аудиторії екскурсоводом: опікуном, батьками, вчителем, вихователем. Ці тексти часто мають форму інтелектуальної гри з читачем» [9].

В Україні зараз видається чимало польської літератури, в тому числі дитячої і підліткової. Вона нам ментально близька, а тому цікава й користується попитом у читачів. Твори окремих авторів внесені до освітніх програм шкільної літературної освіти [5]. Ось деякі приклади сучасної польської дитячої і підліткової літератури, запропоновані для вивчення в українських школах.

Барбара Космовська (Barbara Kosmowska)

Барбара Космовська – польська письменниця, поетеса та філолог, у літературному доробку якої книги і для дорослих, і для дітей. Барбара Космовська народилася в 1958 році в Битові Поморського воєводства. Вивчала полоністику у Гданському університеті.

За фахом працювала вчителькою польської мови у місті Битові. Захистила у 1999 році кандидатську дисертацію на тему «Між дитинством та дорослим життям. Про романи Зофії Урбановської». Спеціалізується на польській літературі доби позитивізму. Наразі займається письменництвом та водночас провадить викладацьку діяльність на кафедрі історії літератури та позитивізму Поморської академії у місті Слупськ.

Початок творчої діяльності припадає на студентські роки. Навчаючись у ліцеї, авторка пише свій перший твір та публікує у виданні «Навпростець». Згодом виходять друком

такі твори, як «Приватна територія» (2001), «Провінція», «Гобелен» та «Буба», – написані у 2002 році. Слідом було опубліковано «Угору річкою» (2003), «Блакитний автобус» (2004), «Думчики» (2005), «Бляшанка» (2008), «Буба – мертвий сезон» (2007), а також твір «Голодна кицька» (2010).

Кілька романів отримали престижні нагороди: книжка «Приватна земля», названа найжніочішим романом Б. Космовської, у 2001 р. перемогла у літературному конкурсі «Журнал Бріджит Джонс» (організований видавництвом «Zysk i S-ka») і принесла відомість і популярність автора; він також потрапив до списку бестселерів Анджеея Росточького, який друкує щоденна газета «Rzeczpospolita». У 2002 році роман «Буба» отримав головну премію Всеукраїнського конкурсу романів для дітей та юнацтва під гаслом «Вір у силу уяви» (організований видавництвами «Muza i Media Rodzina»). Книга «Позолочена рибка» стала лауреатом літературної премії «Книжка року 2007», яку присуджує Польська секція IBBY (International Board on Books for Young People) та була відзначена на літературному конкурсі ім. Астрід Ліндрен, організованому Фондацією ABCXXI – «Вся Польща читає дітям» під патронатом Міністра культури та національної спадщини [1].

У програмі «Зарубіжна література» пропонуються «Буба», «Буба. Мертвий сезон», «Позолочена рибка».

Якщо тобі шістнадцять років, твоя мати – відома письменниця, батька частіше можна побачити на телеекрані, ніж удома, а старша сестра постійно заявляє про своє бажання стати кіноактрисою, життя здається не таким уже й легким. На щастя, у Буби є ще дідусь Генрик, який додає життю позитиву. Ну, і є в неї улюблені джинси й мартенси. Захоплива й сповнена теплої гумору книжка розповідає про відкриття світу дорослих, пошуки дружби, перше кохання, гіркоту поразок та маленькі й великі перемоги над собою [6].

Здається, весь світ змовився проти Буби. Коханий Мілош захопився чарівною Ребеккою, немає поруч найкращої подруги, а дідусь, на якого, принаймні, можна було розраховувати, поринув у віртуальний світ інтернет-чатів. Мама, як завжди, зайнята власною кар'єрою і постійно перебуває поза домом, зате на зміну їй з'являється бабуся Рита з цілою валізою корисних порад. Старша сестра регулярно поривається розлучитися з Робертом й опиняється в батьківському домі з речами й малим Францішеком.

Єдине, що рятує Бубу, це класична музика і прогулянки з Додавкою. Якось, вигулюючи собаку, Буба знайомиться з химерним Клеменсом, котрий розповідає їй сумну історію свого кар'ярського програву. Ніхто не здатен виграти в бридж у зловісного Юзефа на прізвисько Сталін. І тільки Буба, не вагаючись, готова допомогти новому знайомому [2].

Батьки Аліції, донедавна Страшенно Розпещеної Одиначки, розлучилися. Лише з бабусяю дівчина може поділитися своїми переживаннями: чому її хвилює сусідський хлопець? Невже це справжнє кохання? Як зрозуміти дивні вчинки близької подруги? Та через бурхливі перипетії вона починає краще розуміти батьків, по-новому дивитися на татову обраницю і навіть розкриває серце свого коханого Роберта [7].

Малгожата-Кароліна Пекарська (Małgorzata Karolina Piekarska)

Малгожата-Кароліна Пекарська (нар. 1967, Варшава) – польська письменниця, журналістка телебачення і преси, історик мистецтва.

Як письменниця дебютувала 1986 року в щомісячному суспільно-літературному журналі «Okolice» чотирма оповіданнями. З 1996-го робить репортажі для TVP. Репортер програми «Телевізійний кур'єр Варшавський» на каналі TVP Warszawa. У 2006-2009 роках – редактор програми «Кур'єр Мазовецький». Автор телепрограм «Дзвін», «Грамофон», «Wiatus», «Варшавський детектив по слідах таємниць міста».

У 1994-2006 роках співпрацювала з двотижневиком «Cogito». Оpubліковані нею у 1998-2005 роках колонки в журналі «Wzrockowisko» згодом були видані книгою. До 2006 року працювала з двотижневиком «Victor gimnazjalista», на сторінках якого друкувалися уривки з її романів «Клас пані Чайки», «Tropiciele i Dzika». У 2008 році вона повернулася до «Cogito» фейлетонами «Мистецтво написання», а у «Victor gimnazjalista» «Музичними подорожжями» – короткими фейлетонами про зірок популярної музики. У 2008-2011 вела рубрику «Zarytaj Gośkę» у «13-tka».

Авторка книг для дітей і молоді, дія яких відбувається у частині Варшави Saska Kępa, де вона живе і звідки походить її родина. Оpubлікувала документальну книжку «Дев'ятнадцятилітній моряк» – колекцію листів з морського училища в місті Тчев, написаних її двоюрідним дідом Збігневом Пекарським.

Член польського відділення IBY і Товариства польських письменників. З 2011 року входить до правління Варшавської філії Товариства, у 2014 році обрана його президентом на 2014-2017 роки.

2012 року відвідала львівський Форум видавців. Романи «Клас пані Чайки» та «Лотерея» видано українською мовою в перекладі Божени Антоняк.

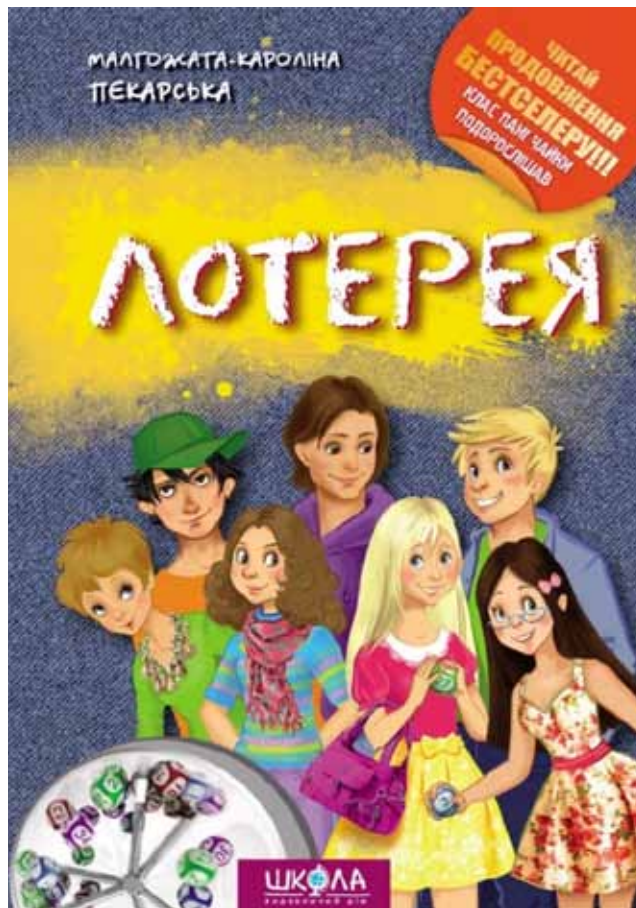
У 2018 підтримала звернення Європейської кіноакадемії на захист ув'язненого у Росії українського режисера Олега Сенцова [4].

Книга польської письменниці з серії «Сучасна європейська підліткова книга». Роман розповідає про життя героїв у невизначений період юності, «міжсезоння», коли школа закінчується, а доросле життя все ще не почалося. Стільки нового попереду! І не тільки веселощі, а й справжні життєві труднощі й перші реальні випробування, результат яких - не оцінка у щоденнику, а твоя власна доля.

У романі місце знайшлося для всього, що турбує молодь: роздуми про майбутнє, конфлікти з батьками, перипетії вступної кампанії до вузу, і, звісно, кохання. Дівчата 14 років цю книгу надзвичайно люблять.

Продовженням книги «Клас пані Чайки» є «Лотерея».

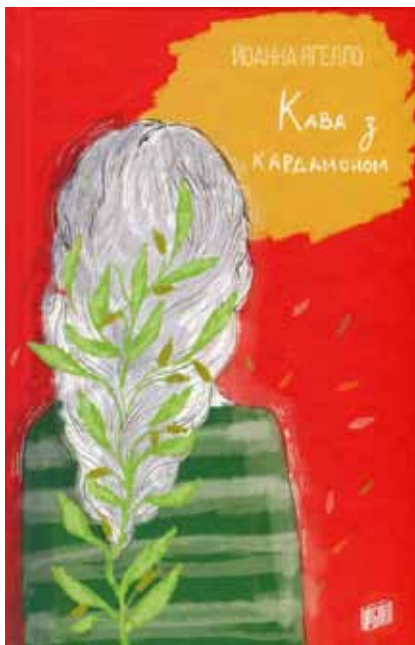
Цей твір для дітей старшого шкільного віку. У «Лотереї» герої дорослішають і перед ними великий світ розкриває свої широкі обійми. І зараз їм доводиться вибирати майбутній фак, друзів, коханих і навіть... життя чи смерть! А це вже справді Вибір з великої літери. І здається, що життя скидається на лотерею, де кожен із героїв має білет. Тільки-от постає питання: як дістати виграшний білет? Як зробити певну «ставку» на щось чи на когось і не помилитися? І нарешті — як учинити, аби пощастило у цій шаленій лотереї під назвою «Життя»?

Йоанна Ягелло (Joanna Jagiełło)

Народилася 4 серпня 1974 року у Варшаві в родині польського письменника Януша Богдана Рошковського (1940 р.н.). Закінчила відділення англійської філології Варшавського університету. Викладала у ньому ж мовознавство, працювала вчителькою англійської мови у гімназіях та ліцеях. Співпрацювала з часописами «Perspektywy» та «Cogito». Редактор підручників з англійської мови у Pearson Central Europe. Працює редактором освітнього видавництва. Захоплюється польською прозою і шведськими детективами, іспанськими фільмами й мандрівками з наплічником. Народила доньок Юльку (1994) і Басю (2004).

Йоанна Ягелло дебютувала у 1997 році збіркою віршів. Перше прозове видання – повість «Кава з кардамоном» вийшла друком у 2011 році.

За словами Йоанни Ягелло, книга була написана для доньки, яка багато читала, «хотіла б написати для неї такий молодіжний соціально-побутовий роман – про життя, про любов, про проблеми, з якими стикається сучасна молодь». Спочатку книжка мала бути про кохання. Ідея остаточного сюжету письменниця додала вже під час написання. Це історія про підлітків, які намагаються розв'язати проблеми реального світу. Вони вчаться

жити у ньому, вчаться пробачати і сприймати речі такими, якими вони є. Головна героїня, 15-річна гімназистка Лінка має низку проблем: сварки і суперечки з кращою подругою, проблеми з навчанням, випускні іспити й питання вибору, куди йти далі вчитися, перші симпатії. До всього Лінка отримує нерозгадану сімейну таємницю. Її мама дедалі більше втомлюється, вітчим чимраз довше затримується на роботі, а дівчині доводиться займатися молодшим братиком. Лінка відчуває себе покинутою. Щоб відволіктися, вирішує відвідати бабусю, яку давно не бачила. Там випадково знаходить дивну фотографію і дізнається, що у неї є сестра.

Письменниця також торкається теми пробудження підліткової сексуальності. Спілкуючись із фотографом, який значно старший за неї, Лінка переживає нові відчуття. Вона не погоджується на близькість. Авторка прагне створити модель поведінки, коли люди уникають випадкового сексу. З усіх проблем героїні вдається не лише виплутатися, а й стати мудрішою, шляхетнішою. Книга була номінована до нагороди «Книжка року 2011» польської секції IBBY, також отримала номінацію на нагороду Donga і потрапила у «Список скарбів» Музею дитячої книги. Перекладена українською мовою (перекладач – Божена Антоняк), вийшла у березні 2013 року у видавництві «Урбіно». Наступна книжка – продовження «Кави з кардамоном», «Шоколад з чилі» (2013).

Вам доводилося коштувати шоколад із чилі, де солодкий смак поєднується з гіркотою? Саме його нагадує життя 17-річної Лінки, яка щойно вступила до омріяного ліцею. Вона відшукала давно втрачено сестру й нарешті розібралася у своїх почуттях до Адріана. Здається, перед нею чудове майбутнє. Проте не все так рожево. На навчання Лінці доведеться заробляти, мама не в змозі сплатити за дорогий приватний ліцей, стосунки із сестрою теж не завжди ідеальні. Крім того, коханий їде навчатися до Лондона, а це означає кількामісячну розлуку. Лінка живе в очікуванні Різдва, бо тоді Адріан має приїхати до Польщі. Проте на неї чекає неприємний сюрприз. Що ж, може, кохання не завжди мусить бути солодким, як молочний шоколад? Може, воно нагадує шоколад із чилі? [8].

Книга «Тирамісу з полуницею» входить до циклу про Халіну Барську. Ягелло розповідає про втілені мрії Лінки. Дівчина

навчається у 2 класі ліцею, створює власний блог, дружить з Адріаном. Вона проявляє свій журналістський талант, працює у кафе, в якому затишна атмосфера. Несподівано дівчина збагнула, що у дорогих їй людей також доволі проблем. І від неї залежить, чи зможе по-справжньому їх підтримати. Книга – про спілкування і вміння знати і цінувати найрідніших людей.

У 2016 році вийшла повість «Зелені мартенси», герої якої Фелікс і Отилія-Опта стають друзями. Вони не втрачають власну індивідуальність. Письменниця пише про булінг серед школярів, про проблеми неповних сімей і про те, що діти залишаються сам на сам зі своїми проблемами, коли батьки їдуть працювати за кордон, і про безпеку дітей.

У 2019 році в Україні у видавництві «Урбіно» побачив світ заключний роман тетралогії про Лінку Барську «Молоко з медом». Вийшов навіть на два місяці раніше за оригінал тексту в Польщі.

Дитячу повість «Щоденник Черепушки» письменниця написала на прохання молодшої доньки. Згодом написала кілька книжок для малечі, для тих, хто лише вчиться читати [3].

Світ сучасної польської дитячої і підліткової літератури надзвичайно різноманітний. Можна читати і мовою оригіналу, і в перекладі українською, зокрема у перекладі Божени Антоняк (видавництво «Урбіно»). Нині дитяча та підліткова література, не втрачаючи своєї самобутності та індивідуального характеру, йде в ногу з паралельним розвитком «високої» літератури для дорослих, маючи власні характеристики з багатим культурним контекстом.

Використані джерела

1. Біографія Барбари Космовської / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://surl.li/izjva> – Назва з екрана.
2. Буба: мертвий сезон», Барбара Космовська / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://surl.li/izjvq> – Назва з екрана.
3. Йоанна Ягелло / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://surl.li/izjwd> – Назва з екрана.
4. Малгожата-Кароліна Пекарська / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://surl.li/izjwl> – Назва з екрана.
5. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ніколенко О.М., Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мацевко-Бекерська Л.В., Юлдашева Л.П., Рудницька Н.П., Туряниця В.Г., Тихоненко С.О., Вітко М.І., Джангобекова Т.А.) / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://surl.li/bjxxr> – Назва з екрана.
6. Про книжку «Буба. Сучасна європейська підліткова книга» / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://surl.li/izjxd> – Назва з екрана.
7. Про що книга «Позолочена рибка» автора Барбара Космовська / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://surl.li/izjxl> – Назва з екрана.
8. Шоколад із чилі. Книга 2. Йоанна Ягелло / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://surl.li/izjxs> – Назва з екрана.
9. Wanda Matras-Mastalerz Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie / Nowe tendencje, zadania i funkcje wspolczesnej literatury dziecięcomłodzieżowej / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://surl.li/izjyg> – Назва з екрана.